

DR. ORMÁNDI JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Keresztury Dezső az író, a költő, a politikus és kultuszminiszter

„Ki vagy?, azt kérdezik, vagy inkább: Ki voltál? – Felelsz-e tetteidért vagy cserélődsz téren időn túli alakváltásban? – Ha megszületsz: társak közé lépsz, de egyedül leszel, mikor el kell menned, bár másokkal együtt ölnék: – mert mindenki magának hal meg.”

(*Önarckép halállal* – 1991)

Keresztury Dezső akadémikus 1994. szeptember 6-án ünnepelte 90. születésnapját. Értelmiségi családban Zalaegerszegen született 1904. szeptember 6-án. Elemi iskoláit és a gimnázium alsó 4 osztályát szülővárosában, míg a gimnázium felső 4 osztályát Budapesten végezte. Magyar-német szakos tanári diplomát 1928-ban kapott, és még ugyanezen év őszén summa cum laude minősítéssel bölcsészdoktorrá avatják. A berlini egyetem magyar lektora 1929-től 1936-ig. Hitler hatalomra jutása után a légkör egyre elviselhetetlenebb lett számára. Hazatérése után az Eötvös Collegium tanára (később igazgatója) és a Pester Lloyd irodalmi rovatvezetője. 1945. november 15-től 1947. március 15-ig maradandó érdemeket szerzett a korszak kultúrpolitikai értékeinek feltárásában.

Keresztury Dezső mint gyakorló pedagógus és író azzal a hittel és meggyőződéssel vállalta el a kultuszminisztérium vezetését, hogy a magyar köznevelés nem rosszabb bármely más nép köznevelésénél. Felmerült benne a kérdés, vajon képes lesz-e a magyarság egy újjászületett Európában a haladás útját megtalálni. A választ a jövőbeni magyarság nevelésének minőségében és mikéntjében kereste: „A jövő az iskolában készül, s hogy mi lesz a ma demokráciájából, az az iskolában dől el.” (K. D., 1946.)

Vallotta, hogy a nép nem szükségképpen műveletlen. A népi kultúrában élő műveltség értékei a jelen és jövő nemzedéke számára is fontosak. A nemzeti műveltség vérkeringésének nemcsak fentről lefelé, hanem lentől felfelé is kell áramlania: „A nép is közölhesse tudósaival, mire és hogyan van szüksége.” (K. D., 1946.) A népek versenyében a magyar műveltség csak akkor életképes, ha gazdaságilag is megállja a helyét, és kitűnő szakmai gárdára épít. A művelődéspolitikai reformoknak csak akkor van értelmük, ha azok szorosan összefüggnek gazdasági és társadalmi fejlődésünkkel.

Kultúrpolitikájában három alapelvet kívánt egységesíteni: a műveltséget, az igazságot és az emberséget. A nemzeti műveltség eszményét hirdette meg, amelyet minden társadalmi rétegre és osztályra ki akart terjeszteni.

Meggyőződése, hogy ezt az új nemzeti műveltséget csak akkor formálhatjuk ki, ha az emberség, magyarság és európaiság termékeny erői egymással helyes arányban és biztos egyensúlyba kerülnek.

Felmerült benne a kérdés, nem könnyelműség-e a jövőbe vetett hittel áltatni magunkat a jelen nyomorúságában? Keresztury Dezső szerint addig tudjuk munkánkat végezni, amíg bízunk valami elkövetkezendőben, valami egészségesebben, jobban, igazabban. Magyarország kultúrpolitikája az újjáépítés, a változás hite, reménye nélkül elképzelhetetlen, s ehhez nem „parádés

hősökre”, hanem a „konok türelem” embereire van szükség. Az emberi műveltség mindennapos erőfeszítés eredménye, tehát nagymértékben rajtunk múlik, milyen lesz a jövő.

Keresztury Dezsőt mint kultuszminisztert egyes pártok vádolták, hogy klerikális, mivel Mindszenty József bíboros-hercegprímással jó volt a kapcsolata. Az állam és egyház viszonyának rendezése a népi demokráciáért vívott politikai küzdelem egyik sajátos területe volt. Nehezen csillapoló érzelmeket, szenvedélyeket kavart fel. A kultuszminiszter védte az egyházi iskolák iskolaállítási és fenntartási jogát. Vallotta, hogy „...Szent István kora óta egy keresztény Európa vagyunk. Ezeréves keresztény műveltségre épül rá a magyar közoktatás. Ezt máról holnapra megváltoztatni nem lehet, mert a kommunista párt vezetői közül néhányan nincsenek jóban a papokkal és Mindszenty bíborossal. Az egyházi iskolák mindenkor a magyar műveltség oszlopai voltak a népiskoláktól az Akadémiáig. A legjobb, legerkényesebb szakembereket ezekben az iskolákban találtuk.” (Interjú Keresztury Dezsővel – a szerző, 1991.)

A kultúrharc kitörését azonban Keresztury Dezső sem tudta megakadályozni: ezt látván – bár a Parasztpárt kongresszusán ünnepelték, – lemondott. Az örökölt társadalmi körülményektől, a második világháború okozta személyi, anyagi, kulturális értékek pusztulásától nem függetleníthette magát.

Az egyházak vezetőitől levélben köszönt el, így Mindszentytől is, akinek válaszevele megmaradt (Keresztury Dezső magánygyűjtemény):

Dr. Keresztury Dezső úrnak
volt vallás és közoktatásügyi miniszter

Budapest

Miniszter Úr!

Március 17-i búcsúsorai birtokában úgy érzem, hogy a püspöki kar nevében is én mondjak köszönetet azért, hogy gyötörő körülmények között egyházhűséggel és a magyar jövő lelkiismeretes munkálásával és védelmével állott a nehéz posztón 16 hónapon át. Lelelkizéssel dolgozott és becsülettel távozik.

Megköszönöm az egyház jóakaró felkarolását és segítségét.

További életére Isten áldását kérem. A személyes látogatását a jövőben is oly szeretettel fogadom, mint a múltban.

Fogadja Miniszter Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Esztergom, 1947. március 19.

Mindszenty József s.k.
bíboros, hercegprímás
esztergomi érsek

Milyen kultuszminiszter is volt Keresztury Dezső? Erre egyik kritikus, Kunszery Gyula „Miért bukott meg Keresztury?” című cikkében válaszol: „... az Eötvös Collegium nemes hagyományaiban nevelkedett európai kulturáltságú irodalomtudósa, finom ízlésű szépíró, képzett pedagógus, szerény, közvetlen modorú, demokratikus, szociális érzésű ember, akinek jó szándékához és egyéni tisztességéhez szó sem férhet.” (Új Ember, 1946. november 17. 2. p.) Mindezek valóságáról a Keresztury Dezsővel készített interjúim alapján jómagam is meggyőződhettem.

Kultuszminiszteri lemondása után ismét az Eötvös Collegium tanára, majd 1950-től 1970-ig az Országos Széchenyi Könyvtár Színháztörténeti Osztályának, majd a Történelmi különgyűjtemények főosztályának vezetője.

Napjainkig több mint 400 pedagógiai, szépírási, irodalomtudományi, színháztörténeti, esztétikai, kritikai, fordítói (szépirodalmunk németországi propagálása) műve jelent meg, amelyeket az Országos Széchenyi Könyvtár bibliográfiában is megjelentetett.

Életműve elismerésül a következő kitüntetéseket kapta: Magyar Köztársasági Érdemrend közép fokozata, Szocialista munkáért érdemérem, Batsányi-díj, József Attila-díj első fokozata, Felszabadulási jubileumi emlékérem, Munkaérdemrend arany fokozata, állami-díj, Herder-díj, Grillparzer-gyűri, Magyar Népköztársaság Zászló rendje és 1994. március 15-én a Magyar Köztársasági érdemrend középkeresztje csillaggal kitüntetés.

Keresztury Dezső műveiben felismerte, hogy a „nagy béke” igazi előfeltétele, hogy megismerjük a világot, és a világ is minket. A magyarság történelmi hivatása közvetítő szerepet vállalni a vele összefonódott népek között Kelet és Nyugat mezsgyéjén: „Egyensúly és mérleg legyen Kelet és Nyugat között, de úgy, hogy közben magunk ne vesszünk el.” (Világnézeti Akadémia megnyitása. Előadás. Győr, 1946. április 26.)

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra írják rá, hogy *kézirat*. Csak gépelt, 10-12 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratot fogadunk el. A kéziratot két példányban kérjük, *kettes sortávolsággal, gépelt formában, normál géppapíron, a gépelési hibák gondos javításával*, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (*szerző, cím, hely, kiadó, lapszám, rövidítve: l.*).

Külön lapra kérnénk fölírni irányítószámot, lakcímüket, munkahelyüket és személyi igazolványuk számát, mert enélkül tiszteletdíjat nem utalhatunk ki.

Felhívjuk egyúttal szerzőink figyelmét arra is, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, hozzánk küldött írásaitat más folyóiratokban nem publikálhatják, de az újraközlés jogát is fenntartjuk. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy *kéziratot nem őrzünk meg, és nem is küldünk vissza*.

A SZERKESZTŐSÉG